

NATURA 2000-GEBIED: 064 WOOLDSE VEEN
VERSLAG VELDBEZOEK DD. 25-08-2016

Aanwezig namens Provincie:

Aanwezig namens Terreinbeheerder:

Overige aanwezigen:

Datum bezoek:

-
25-08-2016

Doel

Het doel van het bezoek is na te gaan of de stikstofgevoelige habitattypen in het gebied Wooldse Veen zich ontwikkelen zoals beschreven in de PAS-gebiedsanalyse voor dit gebied. Omdat we nog in het begin van de eerste PAS-periode staan, zijn daarnaast ook de voorgenomen maatregelen besproken en het verwachte effect op omvang en kwaliteit van de habitattypen. Het veldbezoek beperkt zich tot zichtbare ontwikkelingen en vormt een aanvulling op de overige monitoring die in het gebied plaatsvindt.

Als voorbereiding op het veldbezoek is de gebiedsanalyse bestudeerd. Tijdens het veldbezoek waren de habitattypenkaart, maatregelenkaart en hoogtekaart beschikbaar.

Bijlage:

- Kaart met afgelegde route tijdens het veldbezoek
- Habitattypenkaart
- Maatregelenkaart
- Foto's

Bevindingen

In het Wooldse Veen komen drie habitattypen (bijlage 2) voor: H7120 Herstellende hoogvenen, H7110A Actieve hoogvenen en H6230 Heischrale graslanden. Voor alle drie habitattypen gelden instandhoudingsdoelen. Het habitatype Herstellende hoogvenen komt over een groot oppervlak voor, de andere twee habitattypen over een klein oppervlak. Tijdens het veldbezoek zijn de drie habitattypen bezocht (bijlage 1). In het aanwijzingsbesluit voor het Wooldse Veen is de volgende doelstelling voor deze habitattypen opgenomen: H7120 Herstellende hoogvenen behoud oppervlak (achteruitgang ten gunste van H7110A is toegestaan) en verbetering van de kwaliteit, H7110A Actief hoogveen uitbreiding oppervlak en verbetering kwaliteit, H6230 heischraal grasland behoud oppervlak en behoud kwaliteit. Het in de gebiedsanalyse beschreven maatregelenpakket (bijlage 3) is voor een deel al uitgevoerd. Monitoringsgegevens van de effecten waren tijdens het veldbezoek nog niet beschikbaar. Tijdens het veldbezoek is door visuele waarnemen wel gelet op de effecten van de genomen maatregelen. Hierbij is speciaal gelet op de effecten op vegetatie en op waterstanden. Voor een deel moeten de PAS maatregelen ook nog worden uitgevoerd. In het veld zijn deze maatregelen besproken.

Onze bevindingen zijn:

- Er is een goed beeld gekregen van het gebied in het algemeen en de habitattypen en te nemen en reeds genomen maatregelen in het bijzonder.
- Er zijn geen waarnemingen gedaan die wijzen op belangrijke veranderingen in het gebied die afwijken van de in de gebiedsanalyse aangegeven ontwikkeling in de habitattypen.
- Momenteel wordt in opdracht van Natuurmonumenten een nieuwe hydrologische studie afgerond (door (Bell) Hullenaar ecohydrologisch adviesbureau). Op basis van deze studie is het inzicht in de werking van het hydrologisch systeem verdiept. Op basis hiervan kan een finetuning van het maatregelenpakket plaatsvinden. Natuurmonumenten zal richting de provincie met voorstellen komen voor deze finetuning. Deze heeft betrekking op de functieverandering van landbouwpercelen aan de noordkant van de Kuipersweg en de inrichting van een watergang en de potenties van de percelen aan de noordkant van de Kuipersweg. Nieuwe inzichten: scheiding van hydrologische systemen aan noordzijde zoals eerder door waterschap bepaald klopt, maar stroomrichting van het ondiepe grondwater is anders. Bij opbollende veenwaterstanden in het Wooldse Veen wordt water afgevoerd via percelen aan de noordrand van het

veengebied (ten noorden van Kuipersweg); het water stroomt dus naar het noorden, en niet als toevoer/voeding van het veen naar het zuiden. Dit werpt een ander licht op de inrichtingsstrategie van deze percelen. Bij behoud van de afstroombrempel kunnen de percelen aan de zuidkant van de Kuipersweg zodanig worden geplagd dat alle voedingsstoffen worden afgevoerd.

- De meeste percelen aan de noordkant van de Kuipersweg zijn inmiddels van functie veranderd. Om PAS maatregel M1 in de eerste beheerplanperiode te kunnen uitvoeren is functieverandering van het overgebleven perceel op korte termijn noodzakelijk.
- Binnen de N2000 begrenzing liggen aan de zuidkant van de Kuipersweg voormalige landbouwpercelen die nu in bezit van Natuurmonumenten zijn (locatie A op route kaart). Uit de hydrologische studie komt naar voren dat hier samen met het aan de zuidzijde gelegen aangrenzende berkenbroekbos goede kansen liggen (door aanvoer licht aangerijkt water) voor de ontwikkeling van trilvenen en zeer soortenrijke heischraalgraslanden. Deze percelen zullen naar verwachting binnen twee jaar ingericht worden (forsfaat verrijkte toplaag verwijderen, aanpassing waterhuishouding, aanbrengen maaisel goed ontwikkeld heischraal grasland). De ontwikkeling naar kwalificerend heischraal grasland zal dan binnen enkele jaren kunnen plaatsvinden. Geconstateerd is dat een dergelijke snelle ontwikkeling van belang is om op gebiedsniveau blijvend aan de doelstelling voor heischraal grasland te kunnen blijven voldoen aangezien het bestaande heischraal grasland door voortgaande vernatting ten behoeve van H7110A actieve hoogvenen, onder druk komt te staan.
- Het gebied kent een groot oppervlak H7120 herstellende hoogvenen. Tijdens het veldbezoek is dit habitatype uitgebreid bezocht. Hier zijn in het verleden al verschillende hydrologische maatregelen uitgevoerd. De beheerder geeft aan dat de effecten hiervan duidelijk in de waterstanden zijn terug te zien. Hierbij zijn de volgende constatering gedaan:
 - Op veel plekken is hoogveen herstel waar te nemen in de vorm van groei van 'plakkaten' veenmossen (veelal *Sphagnum cuspidatum* en *S. fallax*) die bestaande vegetaties met bijvoorbeeld haarmossen en pijpenstrootje 'verdringen'. De gewenste ontwikkeling is hiermee duidelijk ingezet. Foto 1.
 - In dit habitatype heeft de beheerder reeds veel bos verwijderd tbv herstel H7110A actieve hoogvenen. Het lopende hydrologisch onderzoek levert voorstellen voor nieuwe locaties voor het verwijderen van bos.
 - Door vernatting sterven op een aantal plaatsen de (berken) bossen. Met name is dit opvallend langs de kade aan de zuidkant en zuidoostkant van het gebied (in Duitsland). Foto 2. Mogelijk dat de natte zomer van dit jaar dit proces versterkt heeft. De komende jaren zal gevolgd worden of op deze plekken voldoende vegetatie overblijft en zich ontwikkelt (mn zeggen vegetaties) waarbinnen veenmossen zich kunnen vestigen. Voorlopig lijkt bijsturing dmv aanpassing van de waterstand niet nodig.
 - In de kern van het gebied waar de vernatting geleid heeft tot de gewenste hydrologische condities voor hoogveenvorming zorgt de natte zomer situatie er voor dat nieuwe bosontwikkeling (na de oorspronkelijke verwijdering van het bos) wordt geremd. Foto 3.
 - Op ander locaties zijn na het verwijderen van het bos de stobben weer uitgelopen (met name berken) en is ook wat nieuwe berkenopslag ontstaan. Foto 4. Geconstateerd is dat hier de berken binnen enkele jaren opnieuw afgezet moeten worden. Ervaringen uit andere gebieden leren dat de beste periode hiervoor het voorjaar is. Bij afzetten in april 'bloed de stobbe dood' waardoor hergroei niet meer plaats vindt. Aandachtspunt bij het uitvoering van beheer in die periode, het broedseizoen, zijn de aanwezige broedvogels en de benodigde vergunning(en). Verstoring kan beperkt worden door de maatregel gefaseerd uit te voeren.
 - De echte hoogveenmossen, de bultvormers (*Sphagnum papillosum* - Wrattig veenmos en *Sphagnum magellanicum* - Hoogveenmos) zijn slechte verspreiders. Het lijkt er bovendien op dat deze soorten open grond nodig hebben voor vestiging. Hierdoor is het de vraag of deze soorten zich op nieuwe geschikte plekken zullen gaan vestigen. Voor de ontwikkeling van H7110A actieve hoogvenen is de vestiging nodig. De beheerder geeft aan dat de ontwikkeling van deze soorten gevolgd zal worden. Op termijn zou overwogen kunnen worden om de verspreiding van deze soorten een handje te helpen.
- Over een klein oppervlak komt H7110A actieve hoogvenen voor in het gebied (zie bijlage 2, habitatypenkaart). Foto's 5, 6 en 7. De aanwezigheid van dit type is een succes dat is geboekt dankzij de eerste hydrologische maatregelen in het gebied en de kap van bos. Na de uitvoering van deze maatregelen heeft dit type zich in 10 tot 15 jaar tijd ontwikkeld. De kwaliteit van dit type kan nog toenemen wanneer een echt bulten- en slenkensysteem ontstaat. Op welke termijn dit zich hier kan ontwikkelen is niet bekend. De waterpeilschommelingen in de kern van het centrale compartiment zijn zeer gering (20 cm of minder), dit is optimaal voor een verdere ontwikkeling van het hoogveen. Voor actieve hoogvenen kenmerkende kostmossen zijn (nog?) niet teruggekomen. Dit wordt in hoge mate verhinderd door de hoge stikstofdepositie.
- In het actieve hoogveen is tijdens het veldbezoek de aanwezigheid van de hoogveenglanslibel vastge-

steld!

- H6230 heischraal grasland is over een klein oppervlak aanwezig. (zie bijlage 2, habitattypenkaart, foto 8). Dit type ligt op een plek die door vernatting tbv de ontwikkeling van H7110A actieve hoogvenen, geleidelijk natter wordt. Hierdoor kan dit type onder druk komen te staan. Geconstateerd is dat dit type nu nog aanwezig is. Afgeproken is dat bij het veldbezoek in het komende jaar speciaal aandacht besteed zal worden aan de ontwikkeling van dit type. De beheerder zal de ontwikkeling in beeld brengen aan de hand van een recente vegetatieopname (nog te maken) en oude opnamen.
- Het heischraalgrasland en de aangrenzende delen van de noordelijke randzone van het herstellende hoogveen worden beheerd door middel van drukbegrazing met schapen. Geconstateerd is dat in deze productieve vegetatie en dit zeer productieve jaar eigenlijk een grotere begrazingsdruk nodig is. Voor de beheerder vormt dit een aandachtspunt.
- Aan de noordkant van het gebied langs de Kuipersweg op de overgang van het veen naar hogere zandopduikingen wordt de ontwikkeling van heischraal grasland beoogd. Op kleine schaal komen hier al soorten als tormentil en klokjesgentiaan (hier nu niet waargenomen) voor. Geconstateerd is dat het (ontwikkelings)beheer hier aandacht vraagt. De drukbegrazing met schapen lijkt hier onvoldoende om een goede uitgangssituatie te creëren. De locatie kenmerkte zich door (te) veel bosopslag, (te veel) uitgroeiende braamstruiken en hoge pollen pijpenstrootje. Foto's 9 en 10. Wellicht kan eenmalig maaien/klepelen de gewenste ontwikkeling de goede kant uit sturen. De beheerder geeft aan hier aandacht aan te zullen gaan besteden.
- Het veengebied ligt voor een deel in Nederland en een deel in Duitsland. Beide delen vormen echter een samenhangend hydrologisch en ecologisch systeem. Dit betekent dat wat betreft herstelmaatregelen en beheer Natuurmonumenten samen op moet trekken met de Duitse collega's. Deze samenwerking verloopt goed. Aandachtspunt vormt de geringere financiële armslag van de Duitse beheerder. Dit levert echter geen beperkingen op om de PAS-doelen te realiseren. Inrichtingsmaatregelen in Duitsland zijn door Natuurmonumenten uitgevoerd en gefinancierd door de provincie. Voor een verdere natuurontwikkeling in het gehele veengebied kan de financiële armslag van de Duitse beheerder op termijn wel een beperking opleveren. Een Nederlands-Duitse samenwerking op bestuurs-/beleidsniveau (provincie) kan mogelijk en impuls geven aan verder systeem herstel van het grensoverschrijdende Wooldse Veen.
- Voor Natuurmonumenten vormt het illegaal gebruik van de veendijken een punt van zorg ivm verstoring en erosie van het pad. De beheerder wil het illegaal gebruik tegengaan door het aanbrengen van braamstruwelen op de veendijkjes. Foto 11.
- Maatregel M3B (plaatsen stuwen) (foto 12) en maatregel M7 (verwijderen bosopslag op kade) (foto 13) zijn uitgevoerd. In oosthoek van de dam zit een (nieuw) afvoerpunt van het gebied (foto 14). Hier vindt tijdens het veldbezoek, eind zomer, nog afvoer plaats. Dit is optimaal voor de ontwikkeling van het gebied. Hierbij moet wel aangetekend worden dat 2016 een natte zomer kent.
- Voor het Duitse deel van het gebied, ten zuiden van de kade, heeft Natuurmonumenten ideeën voor hoogveenherstel. Locatie B. Op (zeer) lange termijn kan dit een zodanig herstel van het natuurlijk systeem opleveren dat de kader overbodig wordt. In dit deel van het gebied zou geëxperimenteerd kunnen worden met het enten van echte hoogveenvormende veenmossen.
- Gezien tijdens veldbezoek verder: groep van 24 overkomende Wespeneieren; 1 Visarend.

Conclusie

De ontwikkelingen van de stikstofgevoelige habitattypen in het gebied is conform de verwachting zoals beschreven in de Gebiedsanalyse PAS.

De volgende aandachtspunten zijn naar voren gekomen:

- Afronding functieverandering percelen ten noorden Kuipersweg tbv tijdige uitvoering maatregel M1 (in eerste beheerplanperiode).
- Afzetten hergroei berken in herstellend hoogveen: uitzoeken juridische consequenties van uitvoeren in broedseizoen (april).
- (Ontwikkelings)beheer H6230 heischraal grasland: volgen ontwikkeling kwaliteit op bestaande locatie, optimalisering inrichting en beheer op ontwikkellocaties.
- Implementatie kennis uit nieuwe hydrologische studie door finetuning maatregelen.
- Natuurmonumenten doet een voorstel voor aankoop en inrichting van een laag gelegen perceel langs de Kuipersweg.

Tijdens het veldbezoek van 2017 zal aan deze punten weer aandacht gegeven worden.

Dit verslag is vastgesteld door:

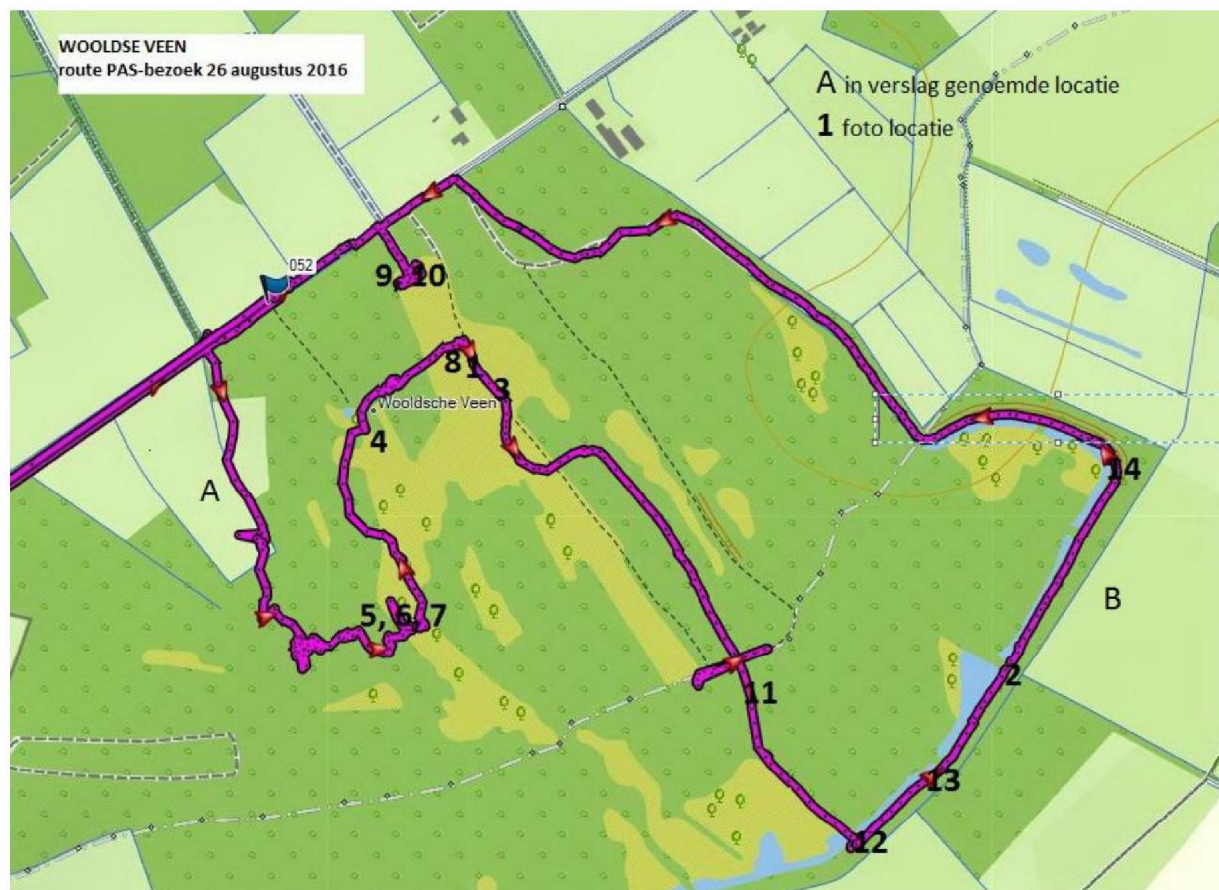
.....
Handtekening

(datum)

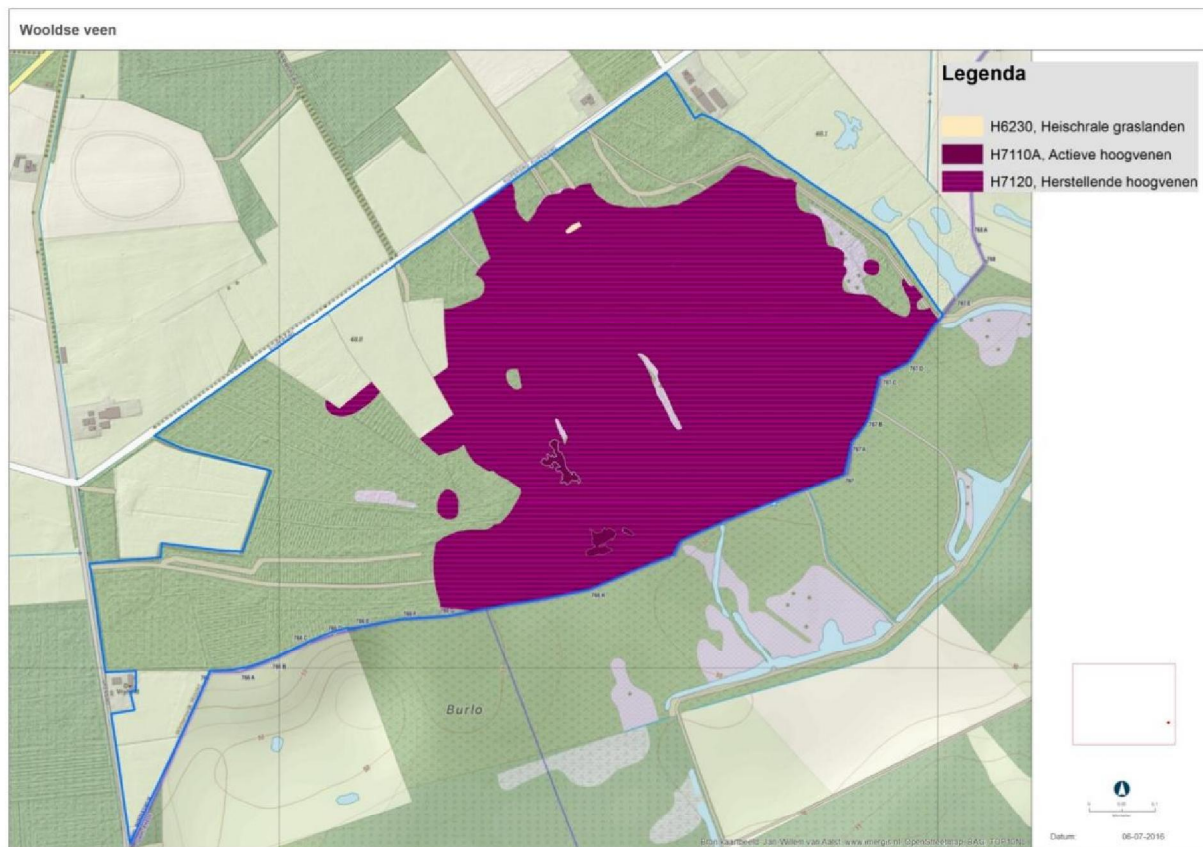
.....
Handtekening

(datum)

Bijlage 1 Gelopen route veldbezoek Wooldse Veen

Bijlage 2 Habitattypenkaart Wooldse Veen

Bijlage 3 Maatregelenkaart Wooldse Veen

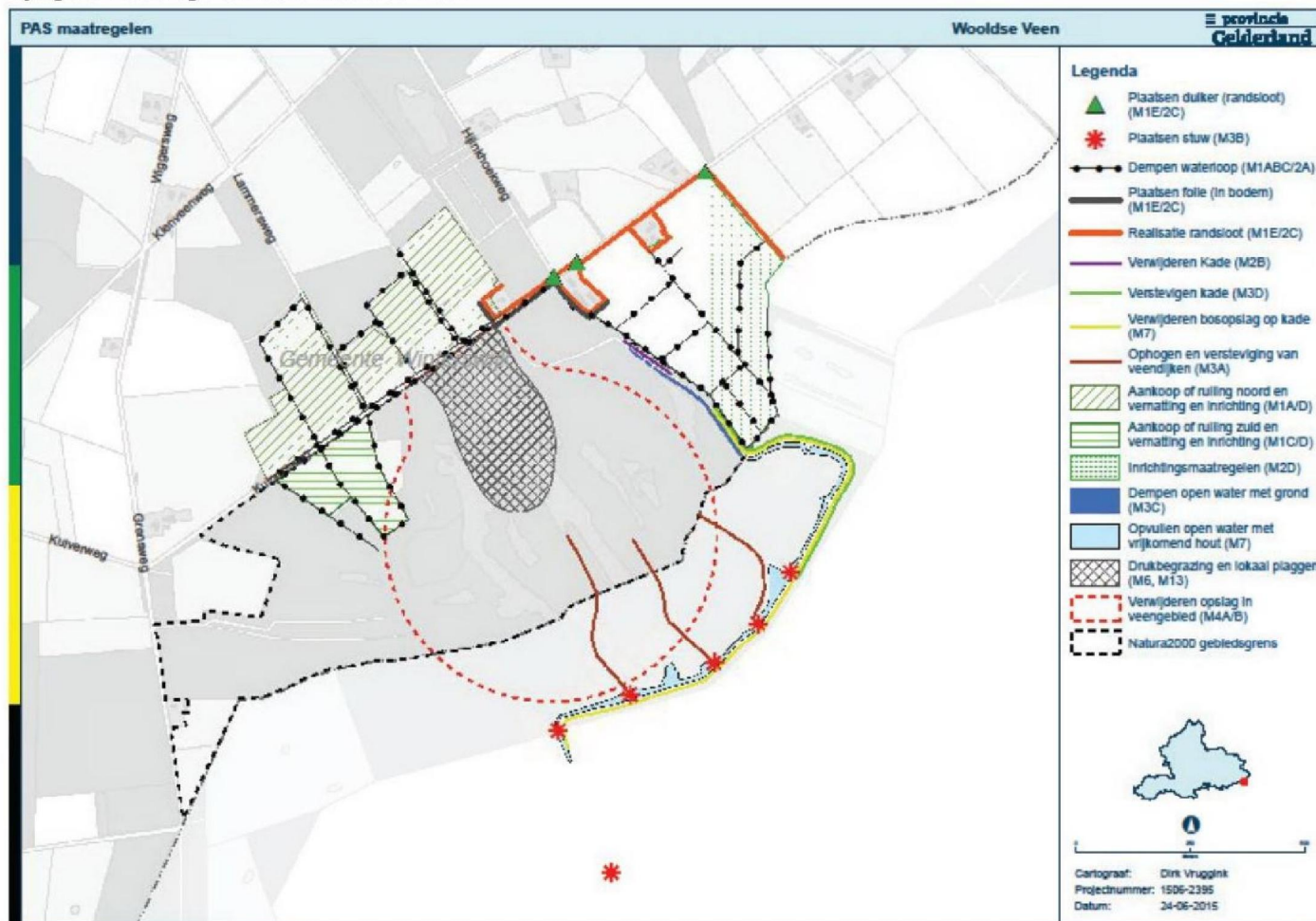

Foto 1 Veenmosgroei komt op gang in herstellend hoogveen

Foto 2 Afstervend bos door vernatting

Foto 3 Herstellende hoogvenen, hoge waterstanden in winter en zomer voorkomen hier bosvorming

Foto 4 Uitlopende stobben van de berk in herstellend hoogveen waar bosopslag is verwijderd.

Foto 5, 6 en 7 H7110A Actieve hoogvenen

Foto 8 Heischraalgrasland met klokjesgentiaan.

Foto 9 Pijpestrootje pollen en berken opslag op ontwikkellocatie H6230 Heischraal grasland

Foto 10 Uitgroeende braamstruiken op ontwikkellocatie H6230 Heischraal grasland

Foto 11 Veendijk, vaak illegaal gebruikt

Foto 12 Stuw, uitgevoerde maatregel M3B

Foto 13 Kade, bosopslag in verwijderd, uitgevoerde maatregelen M7

Foto 14 Water afvoerpunt in zuidoost hoek van het Wooldse Veen

